

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasiak

- *Afasia*
 - Hizkuntzaren funtzionamendu ez ohikoa, garuneko eremu zehatz bateko lesio edo kalte batek eragina (garuneko infartua, odol isuria, kolpe handia, istripua)
 - Hizkuntzaren ekoizpen edota ulermen arazoak dakartza berarekin.
 - http://thebrain.mcgill.ca/flash/i/i_10/i_10_p/i_10_p_lan/i_10_p_lan.html#3

Afasia mota nagusiak

- Afasia orokorra: ezker hemisferioa osotasunean ukitua denean
- Brocaren afasia
- Wernickeren afasia
- Kondukzio afasia
- ...

Kontuan edukitzekoa:
pertsona afasiko
bezainbat afasia dago.

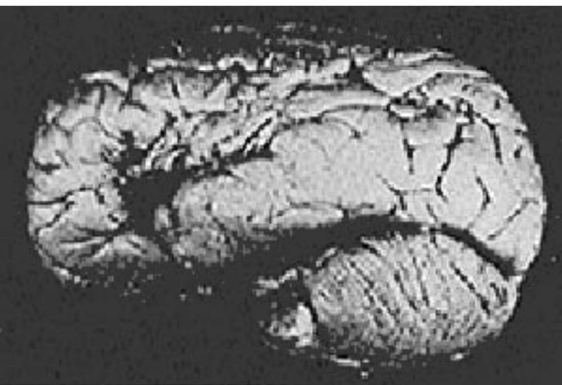
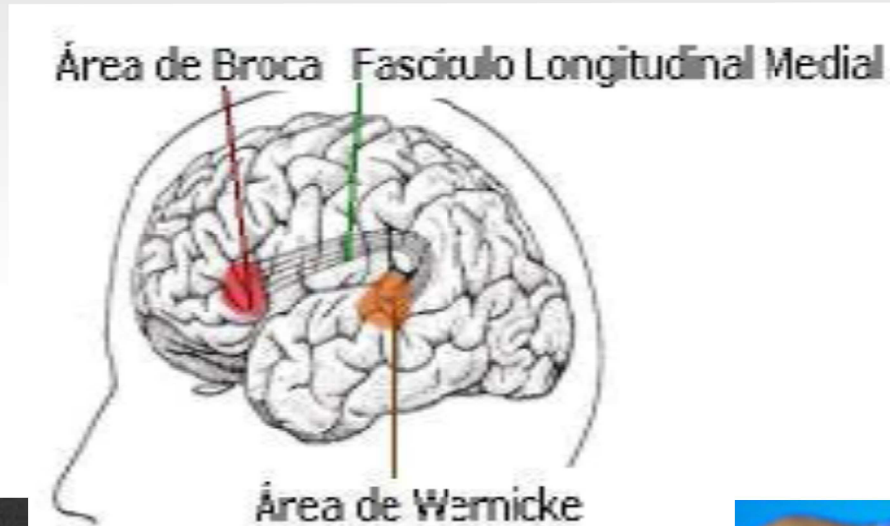
3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasia motak

- *Erabateko Afasia.*
- Hizkuntzaren bitartez komunikatzeko gaitasuna guztiz galtzen da.
- Ezker hemisferioan kaltea orokortua dagoenean gertatzen da.
- http://www.dailymotion.com/video/x9gfud_afasia-global-2-rehabilitacion_school

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Broca eta Wernicke

http://thebrain.mcgill.ca/flash/d/d_10/d_10_cr/d_10_cr_lan/d_10_cr_lan.html

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

- **AFASIAK**

- **La palabra enferma** (dokumentala)

<http://www.youtube.com/watch?v=KvjO3laLNcM>

- **Afasia. Perder el lenguaje, perder la identidad**

<https://www.youtube.com/watch?v=19NnwR-Y39s>

- **Broca eta Wernickeren afasiak**

<https://www.youtube.com/watch?v=3AVXVI4mlso>

- **Asociación Ayuda Afasia**

<http://www.afasia.org/>

<http://www.afasia.org/index.php/clasificacion-de-las-afasias>

-

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasia motak

■ *Brocaren afasia:*

◆ Ekoizpena: “hizketa telegrafikoa”

- Neketsua (hitzak hautzea zaila egiten zaie), eten ugariko hizketa.
- Batez ere edukidun hitzak (banako lexikoak); banako funtzionalekin (artikuluak/determinatzaileak, izenordainak, konjunkzioak, etab.) eta aditzaren denbora markekin arazoak izaten dituzte.
- Perpaus pasiboetan, arazoak izaten dituzte subjektu (logiko)a objektu (logiko)tik ezberdintzeko: “The student is congratulated by the teacher”, arazoak ulertzeko zeinek zein zorientzen duen, zori hutsez asmatzen dute.
- Gramatikaren prozesamendua eremu honekin lotua.
 - ◆ Ulermena: (ia) arazorik ez
- Brocaren afasia askotan gorputzaren eskuin aldeko paralisiarekin bat dator (Brocaren eremua funtzio motoreak kontrolatzen dituen beste eremu batetik gertu baitago).
- <http://www.dailymotion.com/video/xdl09a>
http://thebrain.mcgill.ca/flash/i/i_10/i_10_p/i_10_p_lan/i_10_p_lan.html#3
- <https://www.youtube.com/watch?v=wixNU-j7PGU>

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasia motak

■ *Brocaren afasia:*

■ *Yo huevos y comer y beber café desayuno*

■ *Mi mejilla... muy miolesto... primero hombro... doler todo aquí.*

■ *Could you explain what you are doing in hospital?"*

"Yes. Of course. Me go, um, uh, nine o'clock, speak... two times... read... wri..., um, write... practice... make prog...-ress."

■ *Why are you in the hospital, Mr. Ford?' 'Arm no good,' ... 'Speech... can't say... talk, you see.'*

■ *Ezin ba esan...ezin det esan ba,...ezin esan. A bai...bai baño be...ze ingo degu ba...Ze sangoizut ba.., azkenean ez dut esango,...ikusikozu. Ez...ez konforme baño,...ze esango et ba... Hori ...eztakit ordea. Hamen bai...apie...hamen e..bai, ...beste bat...hamen e...bai. Iñor ez. Egurra txikitu in zayo...A bai..Geo..zea...Hau...zea da oi...a, hemen...zea...ezin esan. Erriondo 1995.*

■ http://www.dailymotion.com/video/xdl09a_afasia-de-broca_school

■ <https://www.youtube.com/watch?v=pXcDbh3IDNQ>

■ <https://www.youtube.com/watch?v=NUTpel04Nkc> (dokumentala)

■ http://thebrain.mcgill.ca/flash/i/i_10/i_10_p/i_10_p_lan/i_10_p_lan.html#3

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasia motak

- Brocaren eremua beste hizkuntz organo bati ere lotuta dago, zuntz sorta batez: *Wernicke-ren eremua* da organo hori.
- Wernickeren eremuko kalteek afasia-sindromea guztiz ezberdina eragiten du (nolabait, Brocaren afasiaren osagarria): *Wernickeren afasia*

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasia motak

Wernickeren afasia

◆ Ekoizpena:

- ohiko hizketa-jarioa, etorri arina
- perpaus gutxi-asko gramatikalak
- solasa zentzugabea, zentzurik gabeko esaldiak
- nahasketa lexiko-semantikoak; esan nahi den hitza ezin aurkitzean, solasa hitz berriez (neologismoez) eta hitz-ordezkapenez josia dago.
- Brocaren afasiadun askok ez bezala, Wernickeren afasiadunek zailtasun handiak dituzte objektuak izendatzeko: objektuarekin zerikusia duten hitzak erabiltzen dituzte, edo hitz zuzenaren hotsa itxuraldatzen dute.

- #### ◆ Ulermena: zailtasun handiak. Gaixoez inguruko hizketa ulertzen duten zantzu gutxi erakusten dute.

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasia motak

Wernickeren afasia

Kometa baten irudiaren aurrean: *“Está volando, a la derecha, y eh tiene cuatro letras y creo que empieza con una C, va, cuando uno empieza entonces va hacia la derecha por el aire –tendría, tendría que seguir devanándome los sesos cómo deletrearía esa palabra– que vuela, que que no vuela, lo reanimas, sube por el aire”*.

“A, noski, aurrera, nahi duzun kuztia. Ahal banu, egingo nuke. Oi, hitza okerreki bidetik hartzen dut esateko, hemen bizrgin guztiek geldiarazten zaituzten fuztientan bueltaka dabil, bueltaka, ulertzen didazu, lotu eta lotu errepuzerako, errepuzeratze, bai, ahalik hobetorn saiatzen gara ahal genuen artean beste behin oheekin zen kontu bera”.. (ingelesetik egokitua, Pinker 2010)

- Mahaia: “aulkia” ukalondoa: “belauna”
klipa: “plika” begia: “gebia”
argia: “garia” orkatila: “okartila, ez otarkila, ez kortakila”....
 - http://www.dailymotion.com/video/xdl13i_afasia-de-wernicke_school (adibide bat, gazteleraz)
 - http://www.dailymotion.com/video/x2vxuwn_afasia-de-wernicke_school
 - http://www.dailymotion.com/video/x7bi4a_afasia-de-wernicke_school

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasia motak

- *Kondukzio afasia*

- ◆ Ekoizpena: jarioa ez da oso ohikoa, baina ez da erabat etena ere; akats fonologikoak

- Bereziki: Beste bati entzundako hitz edo esaldiak errepikatzeko ezintasuna. Adb: *base* edo *wash* errepikatzeko eskatu, eta *vaysse* edo *fosk* ekoiztu.

- ◆ Ulermena: kalterik ez

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasiak eta garuneko atalak

- **Hizkuntza eta adimena, beregainak:**

Garuneko lesio batzuk bestelako gaitasun kognitiboak ukitzen dituzte, hizkuntza bera kaltetu gabe.

--> Garunaren arkitektura modularra da, eta modulu batean gertatutako kalteak ez dio besteari eragiten

- Ez dira afasia motak eta garuneko atalak modu estuan lotu behar.

- Adibidez, Brocaren afasia duen pertsona batek kaltea ez du halabeharrez Brocaren garun-atalean.
- Afasia motak sintomen arabera definitzen eta sailkatzen dira, eta ez kaltearen kokagunearen arabera.

Oroit: pertsona afasiko bezainbat afasia dago.

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasiaren sintoma nagusiak

- *Agramatismoa*: morfema gramatikalak ez ekoiztea eta sintaxiaren prozesamenduan ezintasunak (erlatibozko perpausak, perpaus pasiboak eta topikodunak eta galde perausak ekoizteko eta ulertzeko arazoak)

- Oraciones interrogativas (OQ).

*“Que están eparando pa terminar el túnel...ha (**aldaketa: han**) ezo (**falta: el**) túnel y está (**aldaketa : están**) peparando en (**aldaketa : el**) otro...(azo azto azto) e el túnel azo el túnel y está (**aldaketa : están**) peparando (a la hiz hacer) otro... otro ahí eztá... ahí eztá (**aldaketa : están**) lllll lo (**gehitzea: lo**) cogendos las madeas y las vías...ahí paparan un un camina (**aldaketa : camino**) para poner lll las maderas... llll (de de del to más) y aquí ha (**aldaketa : han**) puesto todas (**falta: las**) maderas y pasa el ten”*

- «Ba ni zabata honeki ba egon etxean», «txarra da erren ibilli» (Laka, 2003)

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasiaren sintoma nagusiak

- **Anomia:** hitzak gogoratzeko ezintasuna (semantikoa, lexikoa, fonologikoa).
 - Afasia guztietan gertatzen da. Batzuetan besteetan baino gehiago, eta afasia batzuetan, sintoma bakarra da.
- **Parafasia:** hitzen formaren aldaketa edo ordezkapena
detective > dectective *zoragarrixa da > zoradgarrixa da*
egunero > egunego *esan nahi > esain nahi*
- **Alexia:** irakurtzeko ezintasuna.
- **Hitzezko gortasuna:** entzuten denari esanahia emateko ezintasuna.
- ...

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

- *Afasia zeinu-hizkuntzetan: hizkuntza ezker-hemisferioan konputatzen da.*

→ Ezker-hemisferioa kalteturik duten afasiko keinulariek hizkuntzarekin loturik ez dauden esku-arpegi mugimenduak egin ditzakete, baina hizkuntzarekin loturik dauden esku-arpegi mugimenduak egiteko arazoak erakusten dituzte.

“...**Gor afasikoen gaineko ikerketek antzeko ondorioetara garamatzate. Ezker-hemisferioa kalteturik duten keinulari gorrek nozitzen dituzten keinu-afasia mota batzuk eta antzeko lesioak dituzten biktima entzuleen afasia ia berdin-berdinak dira.** Esate aterako, Ford jaunaren keinu-hizkuntzadun homologoek inolako arazorik gabe egiten dituzte begiei eta eskuei antzeko eskakizunak ezartzen dizkietan lanak, hala nola imintzioak egitea, pantomiman aritzea, aurpegiak ezagutzea eta diseinuak kopiatzea. Keinulari gorren eskuin-hemisferioko lesioek, berriz, kontrako eredua eragiten dute: keinu-hizkuntza ezin hobeki erabiltzen jarraitzen dute baina zailtasunez betetzen dituzte zeregin bisuoespazialak: hain zuzen ere, eskuin-hemisferioa kalteturik duten pazeiente entzuleek bezala. Aurkikuntza liluragarria da hori, inondik ere. Badakigu eskuin-hemisferioa trebetasun bisuoespazialetan espazializatua dagoela, beraz, espero genezakeen keinu-hizkuntza eskuin-hemisferioan konputatua izatea, trebetasun bideoespazialetan oinarritzen baita. **Dela belarri-ahoz, dela begi-eskuz, hizkuntza ezker-hemisferioak kontrolatzen duela erakusten dute,** bada, Bellugiren aurkikuntzek. Ezker-hemisferioa hizkuntzaren azpian dauden erregela eta zuhaitz abstraktuak, gramatika, hiztegia eta hitzen anatomia erabiltzen ari bide da, eta ez bakarrik azaleko hotsak edo aho-mugimenduak.” Pinker, 2010. *Hizkuntza-sena*, 10 atala, 326-7 or.

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Eskuin Hemisferioa eta hizkuntza

Mezuen konnotazioa interpretatzeko garrantzitsua:

When we are talking about language, it is therefore useful to distinguish between verbal language—the literal meaning of the words—and everything that surrounds these words and gives them a particular connotation. That is the big difference between denoting and connoting: the message that is perceived never depends solely on *what* is said, but always on *how* it is said as well.

Another good reason to distinguish between the denotative and connotative aspects of language is that they call on different parts of the brain. In the great majority of people, **it is the left hemisphere that formulates and understands the meaning of words and sentences**, while the **right hemisphere interprets the emotional connotation of these words**.

For example, if you ask someone who has **right hemisphere damage** to tell you which of the two pictures here best portrays the expression “She has a heavy heart”, that person will point to the woman with the big heart on her sweater rather than to the woman in tears. Similarly, if you remarked in a sarcastic tone that someone was a really nice guy, a person with right-hemisphere damage would think you really meant it.

http://thebrain.mcgill.ca/flash/d/d_10/d_10_cr/d_10_cr_lan/d_10_cr_lan.html

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Afasia baino harago

- Bestelako hizkuntza patologiek ere (genetikoek) hizkuntzaren oinarri neurologikoak aztertzeke modua ematen dute:
 - *Hizkuntzaren Kalte Espezifikoa* (K senitartea,..... Pinker 2010)
 - Bestelako kalteak: Williams sindromea, Down sindromea, etab.
 - *Hizkuntza jakintsuak (savant)*
- > Bestelako gaitasun kognitiboekin loturarik ez duen hizkuntza-modulua

3.3. Afasiak eta bestelako hizkuntza patologiak

Tabla 4.1. Síntomas de la afasia

(Opler & Gjerlow, 2000: 62)

Síndrome	Habla	Comprensión	Repetición	Nombrar	Lugar de lesión*
Afasia de Broca	pobre, no fluida	buena	escasa	escasa	anterior
Afasia de Wernicke	fluida, vacía	escasa	escasa	escasa	posterior
Afasia de conducción	fluida	buena	escasa	escasa	fascículo arqueado
Afasia anómica	fluida con circunloquios	buena	buena	escasa	cualquier lugar
Afasia global	prácticamente ninguna	escasa	escasa	escasa	extensa
Afasia motora transcortical	poca	buena	buena	no mala	fuera del lóbulo frontal
Afasia sensorial transcortical	fluida	escasa	buena	escasa	fuera del lóbulo parietal

* Nota: zonas situadas en o próximas a la zona de lenguaje que se delimita en la Figura 1.1. Así, "anterior" significa "la parte anterior del área de lenguaje"; "cualquier lugar" significa "cualquier lugar dentro del área de lenguaje".

3.4. Burmuin elebidunak

Zer gertatzen da elebidunekin/eleaniztunekin?

Eztabaidagaiak:

¿Kokapena garunean: berbera vs. ezberdina?

¿Irudikapena/antolaketa: komuna/bereizitua?

Eragingarriak diren faktoreak

H-aren jabekuntzaren hasierako adina

Hizkuntzaren erabilera

Gaitasun maila

Hizkuntzaren eraginpean jartzea (H-arekiko esposizioa nolakoa izan den)

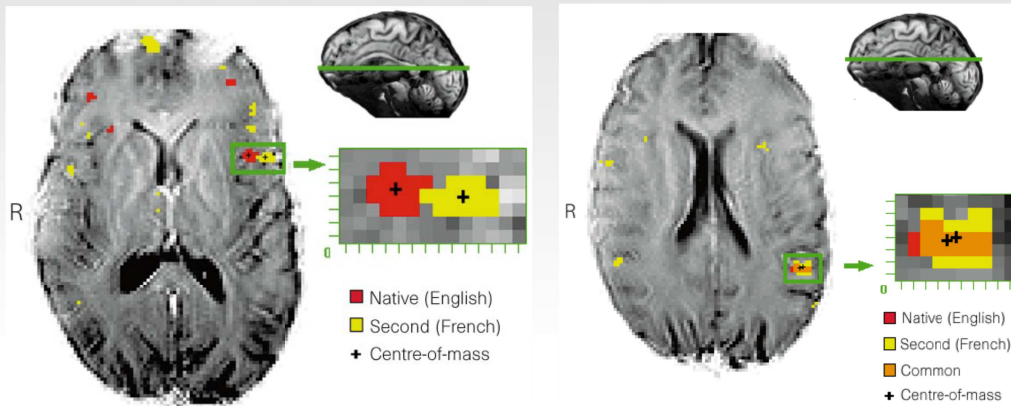
Hizkuntzen arteko egiturazko antzekotasunak

Gizabanakoen arteko aldakortasuna

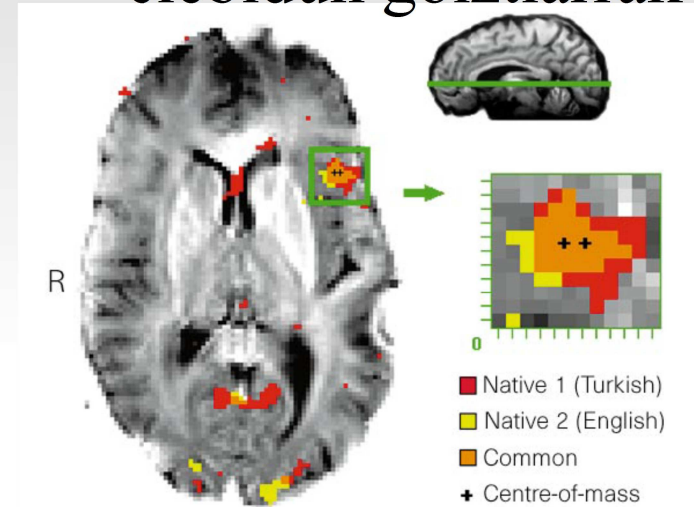
3.4. Burmuin elebidunak

Neuroirudiak: gramatika vs. Hiztegia (Kim et. al. 1997)

- elebidun berantiarrak

- elebidun goiztiarrak

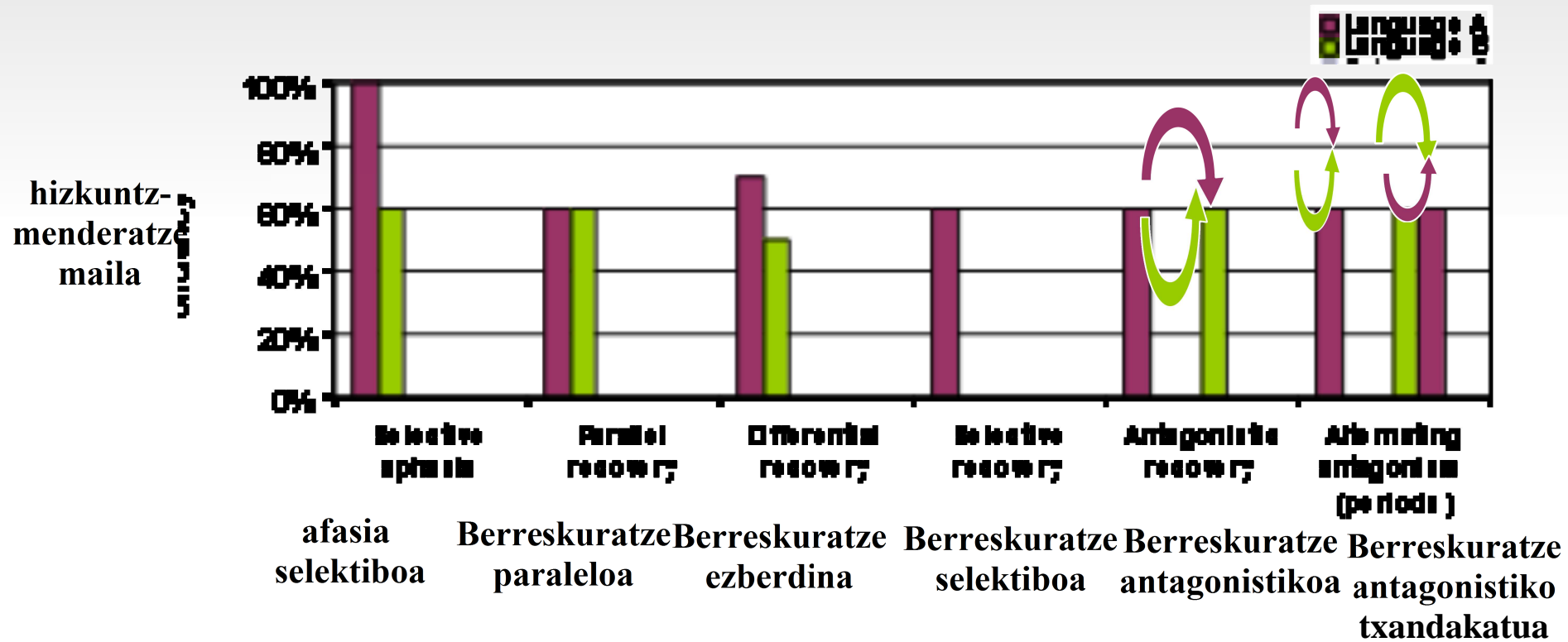

- Kortexaren kitzikatzea: (Ojemann & Whitaker, 1978): eremu komunak eta bereiziak.
- Afasiko elebidunetan: patroiz ezberdinak hizkuntza berreskuratzeko orduan
- Hizkuntzen arteko interferentzia (switches, priming, etab....)

3.4. Burmuin elebidunak

Burmuin elebidunak eta afasia

Hizkuntzen berreskurapena afasiko elebidunetan

3.4. Burmuin elebidunak eta afasia

Las lesiones en el cerebro pueden anular en forma parcial o total el uso del lenguaje por tiempo indeterminado. Este trastorno es conocido con el nombre de **afasia**. Entonces **¿qué ocurre cuando el paciente, previamente a su lesión, manejaba más de un idioma?**

Si bien en ocasiones la afasia puede ser transitoria y recuperarse espontáneamente en horas o días, los profesionales todavía indagan cuál sería el nivel de recuperación del lenguaje en aquellas personas que hablan dos o más idiomas (bilingües y políglotas).

Fabbro analizó todos los casos clínicos de pacientes afásicos bilingües y multilingües publicados hasta el año 1999 y observó que el 60% de los casos presentaban un patrón de recuperación diferencial de una lengua. En concreto, el 32% de los casos recuperó mejor la primera lengua, mientras que el 28% recuperó mejor la segunda. Un ejemplo de una mejor recuperación de la primera lengua es el caso de una mujer cuya primera lengua era el francés y que además hablaba italiano de forma fluida. Esta mujer sufrió un accidente vascular cerebral que le provocó una afasia que únicamente le permitió producir la palabra oui (sí) durante los primeros días posteriores a la lesión. Progresivamente fue recuperando la producción del lenguaje. Aunque la paciente hablaba en francés con un acento extranjero y construía oraciones de forma incorrecta, cuando hablaba italiano las alteraciones fueron bastante más severas

El Prof. Dr. Paradis, “ comenta que en las personas bilingües o políglotas que perdieron la capacidad de comunicarse a raíz de una lesión en el hemisferio izquierdo del cerebro, se podría esperar que recuperen los idiomas que hablaban con la misma fluidez y al mismo tiempo, pero esto no siempre sucede. En la mitad de los casos hay una recuperación paralela. Otras veces recuperan un idioma mejor que el otro, puede ser el idioma natal o el adquirido. De hecho, es probable que recuperen solamente o mucho mejor el idioma adquirido”.

En los pacientes políglotas, es probable que se recupere alguno de los idiomas y más tarde en forma espontánea, recuperen los demás. O también existe la posibilidad de que recuperen uno durante un período hasta que reaparecen el o los otros idiomas. Pero a medida que mejora el segundo –en el caso de los pacientes bilingües- el primero ya recuperado, sufre una regresión. “Algunos pacientes no pueden utilizar un solo idioma, lo mezclan todo el tiempo”, dice el especialista.

“La recuperación de los idiomas es atemporal, se puede dar en una semana, un año, ocho años. Para hablar de la rehabilitación hay que tener en cuenta el tipo de daño, que la persona haya sufrido. El paciente puede tener problemas en la sintaxis, la fonología o el léxico. Muchas veces se encuentra más afectada la comprensión que la producción del idioma o al revés. Todo depende de la lesión”.

Gaia sakontzeko

- Ardila, A. (2006). *Las Afasias*
- <http://www.jmunozy.org/files/9/Logopedia/Afasia_TCV/documentos/BV_afasias.pdf>.
- Cuetos, F. (2003). *Anomia. La dificultad para recordar palabras*. Madrid: TEA
- Erdozia, K. (2009), “Burmuineko aktibitate elektrikoa hizkuntz gaitasuna neurtzeko”, *Ekaia*, 22. 131-143.
- Munarriz, A. (2010), “La representación fonológica en la anomia bilingüe”, in *Interlingüística. Actas del XXIV Encuentro Internacional de la Asociación de Jóvenes Lingüistas*. Barcelona.
- Obler, L. & K. Gjerlow, 2001, *El lenguaje y el cerebro*, Madrid: Cambridge University Press.
- Ullman, M, 2010, “Hizkuntza eta garuna”, in *Hizkuntza eta hizkuntzalaritza: hastapenak* R. Fasold & J. Connor-Linton (arg.), Bilbo: UPV/EHU, 255-296.
- Yule, G. (2008). *El lenguaje*. Madrid: Akal, 161-174

Osatzeko:

The brain from top to bottom (<http://thebrain.mcgill.ca/>)

- http://thebrain.mcgill.ca/flash/i/i_10/i_10_p/i_10_p_lan/i_10_p_lan.html#3
- <http://zientzia.net/artikuluak/afasia-hitzak-buruan-galduta/>

Bideoak, web orrialdeak, etab.

- *National Institute of neurological disorders and stroke*
<https://espanol.ninds.nih.gov/trastornos/afasia.htm>
- Asociación Ayuda Afasia
<http://www.afasia.org/index.php/clasificacion-de-las-afasias>
- **Bestelako kalteak garunean (hizkuntzatik kanpokoak)**
Amnesia
- <https://www.youtube.com/watch?v=6vTSgtgXRL0>
<https://www.youtube.com/watch?v=38ip3DX6fCI>

